

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ**  
**НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**  
**імені М. П. ДРАГОМАНОВА**

**ЮНИК Іван Дмитрович**

УДК [378.015.3:81'25]:165.194(043.3)

**ФОРМУВАННЯ**  
**ФАХОВИХ КОГНІТИВНИХ УМІНЬ ПЕРЕКЛАДАЧІВ**  
**У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

**АВТОРЕФЕРАТ**  
дисертації на здобуття наукового ступеня  
кандидата педагогічних наук

**Київ – 2016**

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Київському національному лінгвістичному університеті, Міністерство освіти і науки України.

**Науковий керівник -** доктор педагогічних наук, професор  
**ЛЕВЧЕНКО Тетяна Іванівна**,  
Київський національний лінгвістичний  
університет, професор кафедри психології  
та педагогіки.

**Офіційні опоненти:** доктор педагогічних наук, професор  
**РОМАНОВСЬКИЙ Олександр Олексійович**,  
Українсько-американський гуманітарний інститут  
«Вісконсинський міжнародний університет  
(США) в Україні», ректор;

кандидат педагогічних наук, доцент  
**ХАРКАВЦІВ Ірина Романівна**,  
Дрогобицький державний педагогічний  
університет імені Івана Франка,  
доцент кафедри практики англійської мови.

Захист відбудеться 11 лютого 2016 р. о 14.30 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.01 у Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розісланий 11 січня 2016 р.

**Вчений секретар  
спеціалізованої вченої ради**



**В. Д. Сиротюк**

## ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

**Актуальність теми.** Сучасна цивілізація вступила у принципово нову стадію свого розвитку – інформаційну. Суттєве збільшення обсягу інформації потребує створення інноваційних технологій її сприйняття, обробки, збереження та застосування. Такі цивілізаційні зміни передбачають відповідну переорієнтацію педагогічної науки на пошуки ефективних форм і методів підготовки майбутніх перекладачів з урахуванням вимог багатомовного комунікативного світового простору.

Саме тому упродовж останніх десятиліть науковці спрямовують свої зусилля на вивчення процесів оволодіння інформацією в аспекті триєдиної структури «знання-уміння-навички». Існують різні методологічні позиції щодо їх алгоритмів, які характеризуються:

- послідовним переходом знань в уміння, а потім у навички (О. Арделян, П. Матюша, О. Падалка, А. Петровський, Н. Тализіна та ін.);
- відносно самостійною системністю умінь і навичок, котрі формуються за власними психологічними законами (Л. Вовк, Н. Захарова, О. Люблінська, В. Орлов, Г. Щукіна та ін.);
- розглядом умінь як суми накопичених знань та системи навичок (О. Бугрій, П. Гусак, Н. Левітов, Б. Ломов, К. Платонов та ін.);
- побудовою алгоритму «уміння → навичка → складне уміння» (Г. Дзіда, В. Паламарчук, Т. Петрунова, П. Скворцов, В. Сиротюк та ін.).

Незалежно від наявності різних методологічних позицій щодо вивчення процесів оволодіння інформацією, науковці сходяться на думці, що навичкам як автоматизованим діям властиві стереотипність і важкозмінність, а умінням – гнучкість і усвідомленість. Уміння й навички завжди взаємопов'язані зі знаннями, оскільки від опори на теоретичні знання залежить їх міцність. Саме тому в процесі оволодіння інформацією доцільно розглядати не лише уміння та навички, кількість та якість знань перекладачів, а й арсенал засобів їх активного здобуття і використання в умовах сучасного інформаційного простору, який зазвичай потребує змінності й творчого підходу до вирішення завдань.

Теорія і методика професійної освіти має суттєві надбання щодо цілеспрямованого формування загальних умінь у процесі навчально-пізнавальної діяльності майбутніх фахівців (К. Бардін, Н. Захарова, О. Іващенко, В. Кулько, З. Підручна, А. Шиба, D. Broadbent, C. Cefai, H. Eichenbaum, R. Kluwe, G. Lüer, F. Rösler та ін.). Значно менше розроблено проблему розвитку їх когнітивних умінь. Дослідженню зазначеного феномену присвячені лише праці А. Маркосян, Н. Шолохова, D. Bernstein, A. Clarke-Stewart, L. Penner, E. Roy та ін.

Разом з тим, аналіз науково-методичної літератури з досліджуваної проблеми, а також вивчення практичного досвіду перекладацької діяльності дозволяє зробити висновок, що дефініція поняття «когнітивні уміння» все ще не є сталою, оскільки в рамках пізнавальної діяльності також виділяють пізнавальні уміння (Л. Абдуліна, О. Романовський, Ю. Хамідуліна, Т. Ширяєва та ін.), дослідницькі уміння (Т. Ганічева, К. Степанок, Н. Федотова,

М. Шеремет та ін.), гностичні уміння (В. Василенко, М. Гордієнко, С. Суворова, Ю. Філічева та ін.). Окрім цього, у надбаннях педагогічної науки залишаються невисвітленими питання змісту та структури поняття «фахові когнітивні уміння перекладачів», а також специфіки їх цілеспрямованого формування у процесі професійної підготовки. Натомість, у теорії і методиці професійної освіти простежується інформація, що саме від фахових когнітивних умінь перекладачів залежить результативність їх діяльності (Н. Зінуківа, В. Комісаров, Я. Левковська, Л. Поліщук, Т. Пушкар, С. Чевичалова, А. Chamot, J. O'Malley, J. Munday та ін.).

Отже, актуальність проблеми професійної підготовки перекладачів з урахуванням вимог багатомовного комунікативного світового простору та недостатня розробленість структурно-функціональної моделі їх фахових когнітивних умінь зумовили вибір теми дослідження: ***«Формування фахових когнітивних умінь перекладачів у процесі професійної підготовки»***.

**Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.** Дисертацію виконано відповідно до тематичного плану науково-дослідних робіт Київського національного лінгвістичного університету в рамках держбюджетної теми № 7 «Український переклад у контексті світового освітнього простору» (номер держреєстрації 0112U000985, протокол № 14 від 30 червня 2011 року). Тему дисертаційного дослідження затверджено Вченою радою Міжрегіональної академії управління персоналом (протокол № 4 від 15 квітня 2015 року) й узгоджено в бюро Міжвідомчої ради з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 4 від 26 травня 2015 року).

**Мета дисертаційного дослідження** полягає в теоретичному обґрунтуванні педагогічних умов цілеспрямованого формування фахових когнітивних умінь перекладачів і експериментальній перевірці настанов, спрямованих на їх реалізацію у процесі професійної підготовки.

Відповідно до поставленої мети було визначено **завдання дослідження**.

1. Здійснити аналіз стану досліджуваної проблеми в теорії та методиці професійної освіти і з'ясувати зміст та структуру фахових когнітивних умінь перекладачів.

2. Визначити критерії, показники та рівні сформованості фахових когнітивних умінь перекладачів у процесі професійної підготовки.

3. Виявити перспективні напрями вдосконалення процесу формування фахових когнітивних умінь перекладачів під час професійної підготовки.

4. Обґрунтувати педагогічні умови цілеспрямованого формування фахових когнітивних умінь перекладачів та розробити алгоритмічний зміст настанов, спрямованих на їх реалізацію у процесі професійної підготовки.

5. Експериментально перевірити результативність реалізації запропонованих педагогічних умов цілеспрямованого формування фахових когнітивних умінь перекладачів у процесі професійної підготовки.

**Об'єкт дослідження** – процес професійної підготовки майбутніх перекладачів у вищих навчальних закладах.

**Предмет дослідження** – зміст і структура фахових когнітивних умінь перекладачів та педагогічні умови їх цілеспрямованого формування у процесі професійної підготовки.

Для досягнення мети дослідження використовувались **методи**, які відповідали природі явища, що вивчалось, і були адекватні поставленим завданням, а саме:

- теоретичні (аналіз наукової психолого-педагогічної та методичної літератури в межах досліджуваної проблеми, узагальнення передового досвіду роботи визначних педагогів, моделювання змісту вихідних положень психологічних досліджень у теорію і методику професійної освіти тощо) – для обґрунтування змісту фахових когнітивних умінь перекладачів, визначення їх структури, критеріїв та показників, розробки структурно-функціональної моделі означеного феномену;

- емпіричні (спостереження, бесіди, анкетування, оцінювання, констатувальні, пошукові та формувальні експерименти тощо) – для вивчення стану сформованості фахових когнітивних умінь перекладачів, а також для обґрунтування педагогічних умов цілеспрямованого формування означеного феномену і визначення настанов, спрямованих на їх реалізацію у процесі професійної підготовки;

- математичної обробки результатів діагностування фахових когнітивних умінь перекладачів у процесі проведення констатувальних, пошукових і формувальних експериментів – для відстеження динаміки та доказу вірогідності кількісного і якісного аналізу даних.

**Експериментальна база дослідження.** В експериментальному дослідженні брали участь 442 студенти спеціальності «Перекладач» Українсько-Арабського інституту міжнародних відносин та лінгвістики імені Аверроеса Міжрегіональної академії управління персоналом, Бердянського державного педагогічного університету, Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького. Із них у констатувальному – 312, у пошуковому – 56 (ЕГ – 28 і КГ – 28), у формувальному – 74 (ЕГ – 37 і КГ – 37). У дослідно-експериментальній роботі брали участь студенти не лише з України, а і з інших країн світу (Азербайджану, Анголи, Грузії, Іраку, Камеруну, Конго, Марокко, Палестини і Туреччини).

**Наукова новизна одержаних результатів** полягає в тому, що *вперше*:

- представлено новий концептуальний підхід до розв’язання проблеми загального і спеціального в процесі формування у майбутніх перекладачів фахових когнітивних умінь педагогічними засобами впливу на перцептивні, інтелектуальні і мнемічні дії, а також на досягнення консонансу між конструктами нового узагальненого образу;

- з’ясовано зміст та структуру поняття «фахові когнітивні уміння перекладачів»;

- обґрунтовано педагогічні умови цілеспрямованого формування фахових когнітивних умінь перекладачів і алгоритмічний зміст настанов, спрямованих на їх реалізацію у процесі професійної підготовки.

*Удосконалено* процес професійної підготовки майбутніх перекладачів визначенням оптимальної конфігурації проміжних цілей на шляху до досягнення мети.

*Дістали подальшого розвитку* педагогічні форми та методи управління активізацією процесуальної мотивації, а також властивостями уваги у процесі диференціації конструктів перекладацького тексту, їх зіставлення, комбінування та синтезу.

**Практичне значення одержаних результатів дослідження** полягає у розробці настанов, спрямованих на реалізацію обґрунтованих й експериментально перевірених педагогічних умов цілеспрямованого формування фахових когнітивних умінь перекладачів у процесі їх професійної підготовки. Аргументовані теоретичні засади і концептуальні категорії формування означеного феномену можуть скласти методологічну основу подальших досліджень у галузі педагогічної науки. Запропонована структурно-функціональна модель фахових когнітивних умінь перекладачів може бути використана для забезпечення саморозвитку їх компетентності та коригування змісту навчальних дисциплін.

**Результати дослідження впроваджено** у навчальний процес студентів Українсько-Арабського інституту міжнародних відносин та лінгвістики імені Аверроеса Міжрегіональної академії управління персоналом (довідка № 2168 від 21.09.2015 р.), Бердянського державного педагогічного університету (довідка № 55-03/1505 від 17.12.2015 р.), Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького (довідка № 06/1685 від 14.08.2015 р.).

**Апробація результатів дослідження.** Основні теоретичні та методичні положення дисертаційної роботи пройшли апробацію на Міжнародних науково-практичних конференціях «Наукові пошуки: актуальні проблеми теорії і практики» (Київ, 2015 р.), «Проблеми і перспективи розвитку науки в умовах євроінтеграції» (Чернівці, 2015 р.), «Вплив євроінтеграції на соціально-економічний розвиток» (Чернівці, 2015 р.), «Психологія та педагогіка у ХХІ столітті: перспективні та пріоритетні напрямки досліджень» (Київ, 2015 р.), «Людиновимірність гармонізації культурно-освітнього простору майбутніх педагогів: наукові досягнення і перспективи» (Мелітополь, 2015 р.), «Кримінально-виконавча політика України та Європейського Союзу: розвиток та інтеграція» (Київ, 2015 р.); Всеукраїнських науково-практичних конференціях «Інноваційні технології у вищих навчальних закладах» (Київ, 2015 р.), «Модернізація України: проблеми та технології успішності (питання економіки, права, соціології, освіти і культури)» (Київ, 2015 р.).

Обговорення результатів дослідження здійснювалось на засіданнях кафедр психології та педагогіки Національного лінгвістичного університету (2012-2015 рр.), теорії і методики професійної освіти Українсько-Арабського інституту міжнародних відносин та лінгвістики імені Аверроеса Міжрегіональної академії управління персоналом (2014-2015 рр.).

**Вірогідність і аргументованість результатів дослідження** забезпечується теоретико-методологічним обґрунтуванням його вихідних положень; належною репрезентативністю отриманої інформації та

застосуванням комплексу взаємопов'язаних теоретичних і емпіричних методів дослідження, адекватних об'єкту, меті, завданням і логіці його побудови; математичною обробкою кількісного та якісного аналізу експериментальних даних з висвітленням як позитивних, так і негативних наслідків; можливістю відтворення експериментів у нових умовах та зіставленням їх результатів з даними, окресленими у дисертаційній роботі.

**Публікації.** Результати дисертаційного дослідження висвітлено в 14 одноосібних наукових працях, з яких: 5 статей у фахових наукових виданнях з педагогіки, 1 стаття у провідному міжнародному виданні, що індексоване у наукометричній базі SciVerse Scopus, 8 статей, які додатково відображають наукові результати дисертації.

**Структура дисертації** зумовлена логікою наукового пошуку і складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 287 сторінок, з яких 185 сторінок основного тексту. У списку використаних джерел подано 298 найменувань, з них 26 – іноземними мовами. Робота містить 16 таблиць, 3 рисунки і 89 додатків (на 70 сторінках).

## ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність дисертаційної теми, визначено об'єкт, предмет, мету і завдання дослідження, охарактеризовано методи експериментально-дослідної роботи, висвітлено наукову новизну, теоретичне та практичне значення одержаних результатів, показано зв'язок з науковими програмами, планами, темами, аргументовано вірогідність наукових положень і результатів дослідження, наведено дані щодо їх апробації та впровадження.

У **першому розділі** – *«Теоретичні основи формування фахових когнітивних умінь перекладачів у процесі професійної підготовки»* – здійснено аналіз стану досліджуваної проблеми у психолого-педагогічній літературі, розглянуто зміст, структуру фахових когнітивних умінь перекладачів та особливості їх формування.

На основі аналізу наукової літератури з тематики дослідження виявлено недостатню розробленість обраної проблеми у теорії і методиці професійної освіти. Узагальнення досягнень психолого-педагогічної науки щодо розгляду понять «уміння» (О. Бобров, О. Герасимова, С. Занюк, А. Усова та ін.), «когнітивні уміння» (А. Бурова, Н. Журавльова, І. Харкавців, Н. Шолохова та ін.), феноменології когнітивної комплексності особистості (Б. Величковський, В. Мещеряков, Є. Федорова, St. Peyne та ін.) надало змогу з'ясувати зміст та структуру фахових когнітивних умінь перекладачів.

Результати систематизації умінь не мають одностайності, оскільки критерії, за якими науковці їх класифікують, значно різняться між собою. У залежності від типу, умов та мети діяльності психолого-педагогічна наука розрізняє наступні групи загальних умінь: навчальні (Ю. Бабанський, Е. Дегірменджі, О. Курашкін, І. Лернер, Т. Malone, М. Lepper та ін.); трудові

(О. Биковська, М. Дмитрієва, М. Корець, Є. Мілерян та ін.); культурні (Н. Бевз, Г. Падалка, О. Чередниченко, О. Шевнюк, М. Ginsberg, R. Wlodkovski та ін.); проектувальні (М. Бершадський, В. Гущенко, В. Кузь, К. Скиба, С. Roda та ін.); організаційні (А. Богоявленська, П. Гальперін, Є. Ільїн, А. Кордонова, К. Wentzel, A. Wigfield та ін.); інтелектуальні (Т. Бахарева, О. Башманівський, Г. Сікорська, Ю. Шарун, Р. Tittle та ін.).

Поняття «когнітивні уміння» ще не має усталеного визначення. Його тлумачать як здатність особистості до виконання мисленнєвих операцій (Л. Веккер, В. Дружинін, С. Кравченко, О. Савченко та ін.); самостійного набуття знань у процесі пізнавальної діяльності (Т. Лизньова, В. Мороз, О. Падалка, О. Рощупкіна, О. Тимошенко та ін.); вирішення ускладнених проблем (В. Бондар, О. Конопкін, D. Bernstein, L. Penner, A. Clarke-Stewart, E. Roy та ін.) тощо. Ряд науковців схильні ототожнювати когнітивні уміння з пізнавальними, спираючись на етимологію поняття «когніція» (теорія пізнання) і трактувати їх зміст в аспекті загального процесу пізнання, тобто сприйняття інформації, її осмислення та засвоєння, виведення висновків, прийняття рішень тощо (Л. Біденко, О. Леонтьєв, Н. Протасова, Л. Фестінгер та ін.). Незалежно від наявності різних трактовок змісту поняття «когнітивні уміння», у психолого-педагогічній науці простежується думка, що саме вони є провідними в оволодінні інформацією, оскільки їх відсутність призводить до низьких результатів навчання або до досягнення успіху надзвичайно важкою працею (О. Запорожець, С. Кабанова-Меллер, О. Колпакова, Л. Сущенко та ін.). Гіпотетичне моделювання означених вихідних положень у теорію і методику професійної освіти надало змогу трактувати *фахові когнітивні уміння перекладачів як не вроджену, а набуту універсальну систему мисленнєвих дій, спрямованих на диференціацію узагальненого образу тексту оригіналу та його швидку і якісну конвертацію в іншомовні конструкти нового узагальненого образу.*

До вивчення когнітивної комплексності як риси пізнавальної сфери, що втілюється у тенденції відображення явищ завдяки сукупності незалежних конструктів, психолого-педагогічна наука вперше звернулась в середині ХХ століття. На початку ХХІ століття дефініція поняття «cognitive complexity» зазнала істотних змін. Означений феномен розглядають як: «когнітивну складність», тобто психологічну характеристику когнітивної сфери особистості, що відображає ступінь категоріальної диференційованості її свідомості, котрий, в свою чергу, обумовлює особливості класифікації і категоризації різноманітних життєвих подій (О. Брокерт, О. Винокур, І. Заярна, Г. Щедровицький та ін.); антагонізм понять «когнітивна складність» та «когнітивна простота», де перше передбачає використання великої кількості конструктів (одиниць системи світосприйняття особистості), а друге – використання невеликої кількості конструктів, які мають обмежені зв'язки між собою (О. Ганаєва, Н. Дем'яненко, Г. Зеленін, М. Кордуелл та ін.). У дисертації зазначається, що когнітивна комплексність має два взаємопов'язаних аспекти: концептуальну комплексність та інтегративну комплексність. Перша являє собою ступінь диференціації конструктів, а друга – здатність співвідносити різні конструкти, а також



створювати комбінації, їх синтезувати й інтегрувати. Цілеспрямований розвиток когнітивної комплексності майбутніх фахівців надає їм можливість продукувати нові, незвичні ідеї за рахунок не лише узагальнення великої кількості конструктів, а і їх гнучкості, мобільності, рухливості та варіативності.

Екстраполяція інформації щодо змісту фахових когнітивних умінь перекладачів на їх структуру надала змогу виокремити у ній три компоненти:

1) мотиваційно-вольовий (створює наявність бажаної внутрішньої психічної напруги, необхідної для подолання перешкод на шляху до досягнення мети);

2) операційно-процесуальний (надає досліджуваному феноменові «дієвості»);

3) змістово-рефлексивний (забезпечує остаточне схвалення нового узагальненого образу або його відхилення задля корекції у разі невідповідності узагальненому образу тексту оригіналу).

Взаємопов'язаними мікроскладниками першого компонента (мотиваційно-вольового) є:

- мотиви;
- вольові зусилля;
- мета та проміжні цілі.

Другий компонент фахових когнітивних умінь перекладачів (операційно-процесуальний) наповнюють мікроскладники, котрі створюють послідовний алгоритм мисленнєвих операцій, а саме:

- сприймання узагальненого образу тексту оригіналу;
- диференціація конструктів узагальненого образу тексту оригіналу та нового узагальненого образу;
- зіставлення конструктів нового узагальненого образу;
- комбінування конструктів нового узагальненого образу;
- синтез конструктів нового узагальненого образу.

До третього компонента фахових когнітивних умінь перекладачів (змістово-рефлексивного) віднесено мікроскладники, які уособлюють здатність особистості приймати правильні рішення, тобто:

- проміжну фіксацію нового узагальненого образу;
- зіставлення нового узагальненого образу з узагальненим образом тексту оригіналу;
- схвалення або відхилення нового узагальненого образу перекладацького тексту.

**У другому розділі** – *«Діагностувально-пошукова робота з удосконалення процесу формування фахових когнітивних умінь перекладачів»* – висвітлено результати констатувальних експериментів, які проводилися з метою вивчення стану сформованості фахових когнітивних умінь у студентів-перекладачів. Описано виявлені в ході пошукових експериментів перспективні напрями вдосконалення процесу формування означеного феномену.

Виходячи зі структури фахових когнітивних умінь перекладачів, було визначено їх критерії, показники та рівні сформованості у процесі професійної

підготовки, які відповідали технічним можливостям проведення контрольних замірів та специфіці означеного феномену. *Першим критерієм виступає міра здатності до мотиваційно-вольової організації перекладацької діяльності, другим – ступінь досконалості здійснення операційно-процесуальних алгоритмів перцептивних, інтелектуальних і мнемічних дій, а третім – адекватність рефлексивного оцінювання уявної моделі новоствореного образу перекладацького тексту.*

У дисертації висвітлено структурно-функціональну модель фахових когнітивних умінь перекладачів (рис. 1), де зовнішніми показниками досліджуваного феномену, які діагностуються без застосування технічних засобів, виступають кількісний і якісний аспекти результативності діяльності. Перший з них віддзеркалює загальну чисельність знаків перекладеного студентом фрагменту тексту, а другий – систему оцінювання, за якою кожен з шести типів перекладацьких помилок (за Л. Черноватим) умовно прирівнюється до відповідної кількості знаків. Узагальнена результативність діяльності ( $R$ ) визначалася кількістю знаків якісно перекладеного студентом фрагменту тексту, що обчислювалась за формулою:  $R = t - a - b - c - d - e - f$ , де  $t$  – загальна кількість знаків перекладеного студентом фрагменту тексту;  $a, b, c, d, e, f$  – показники кожного з шести типів перекладацьких помилок.

Діагностування сформованості фахових когнітивних умінь перекладачів здійснювалось за чотирьохступеневою системою класифікації їх рівнів (високим, середнім, низьким та дуже низьким), розмежування яких здійснювалось в однакових інтервалах, що визначалися математично за формулою  $i = (X_{max} - X_{min}) / n$ , де  $i$  – величина інтервалу;  $X_{max}$  – максимальне значення ознаки в сукупності;  $X_{min}$  – мінімальне значення ознаки в сукупності;  $n$  – число груп.

Визначені рівні різнилися кількістю якісно відтворених знаків перекладеного тексту оригіналу упродовж однакового часового періоду діяльності. До дуже низького рівня сформованості фахових когнітивних умінь віднесено майбутніх перекладачів, що демонстрували менше 800 якісно перекладених знаків тексту оригіналу. Діапазон низького рівня результативності діяльності становив 801-1600 знаків, а середнього – 1601-2400 знаків. Високий рівень сформованості означеного феномену встановлювався за умови, коли обсяг якісно перекладеного тексту оригіналу перевищував 2401 знак.

Проведення констатувальних експериментів, у яких були задіяні 312 студентів надало змогу встановити, що теорія і методика професійної освіти потребує вдосконалення в аспекті формування фахових когнітивних умінь перекладачів, адже високий рівень їх сформованості виявлено лише у 0,96% майбутніх фахівців (усний переклад) та 2,24% (письмовий переклад), а середній – у 24,36% студентів при усному перекладі та 29,49% при письмовому перекладі. Натомість, у 49,04% учасників експерименту при усному перекладі та 46,15% – при письмовому перекладі зафіксовано низький, а у 25,64% та 22,12% (усний та письмовий переклад відповідно) – навіть дуже низький рівень означеного феномену.

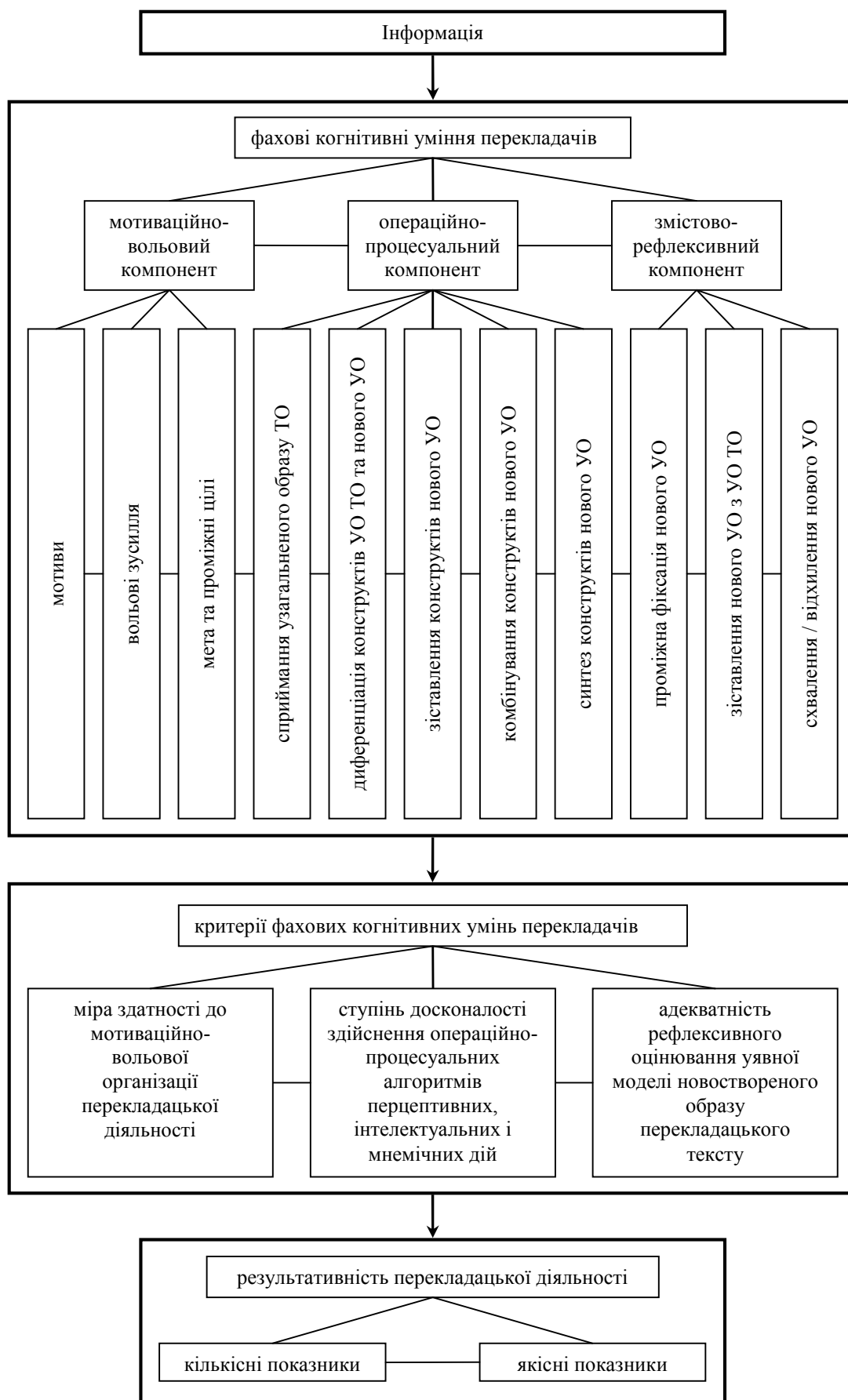


Рис. 1. Структурно-функціональна модель фахових когнітивних умінь перекладачів

У дисертації описано результати п'яти серій пошукових експериментів, які надали змогу виявити такі перспективні напрями вдосконалення процесу формування фахових когнітивних умінь перекладачів під час професійної підготовки, як:

- мобілізація мимовільними вольовими зусиллями психофізіологічних ресурсів для контролю власних імпульсів на початковій стадії організаційного процесу перекладацької діяльності і довільними – на завершальній для уявлення її деталей;

- активізація екстринсивних та інтринсивних мотивів і їх усвідомлення в організаційному процесі перекладацької діяльності для створення оптимальної психічної напруги на шляху до досягнення мети;

- надання пріоритету процесуальній, а не результативній мотивації в ході диференціації конструктів узагальненого образу перекладацького тексту, їх зіставлення, комбінування та синтезу;

- розробка ефективних засобів управління процесом регуляції інтенсивності діючих емоцій (збереження, підсилення чи послаблення) в ході проміжної фіксації уявно створеної моделі нового узагальненого образу перекладацького тексту;

- зменшення дисонансу та досягнення консонансу між когнітивними конструктами нового узагальненого образу перекладацького тексту для прийняття рішення щодо схвалення сформованого образу.

**У третьому розділі** – *«Експериментальне формування фахових когнітивних умінь перекладачів у процесі професійної підготовки»* – описано три послідовні етапи формувального експерименту (методичний, структурно-організаційний та результативний). Перший етап спрямовувався на обґрунтування педагогічних умов цілеспрямованого формування фахових когнітивних умінь перекладачів, другий – на відбір та розподіл учасників експерименту до КГ і ЕГ, а також на розробку настанов щодо створення цих педагогічних умов у навчальній діяльності студентів, третій – на виявлення результатів експериментального формування фахових когнітивних умінь перекладачів у процесі їх професійної підготовки.

Перша педагогічна умова спонукає майбутніх фахівців до використання результативної і процесуальної мотивації на початковому етапі формування фахових когнітивних умінь перекладачів, де спонукальним чинником виступає як результат, так і сам процес майбутньої перекладацької діяльності.

Друга педагогічна умова скеровує майбутніх фахівців на доцільне використання мимовільних і довільних вольових зусиль в організаційному процесі перекладацької діяльності.

Третя педагогічна умова підсилює прагнення майбутніх фахівців до визначення оптимальної конфігурації проміжних цілей на шляху до мети, які мобілізують енергетичний потенціал особистості у процесі її досягнення.

Четверта педагогічна умова спрямовує вольові зусилля майбутніх фахівців на сприймання узагальненого образу фрагменту тексту оригіналу як неподільної змістово-формотворчої єдності, призначеної для перекладу.

П'ята педагогічна умова сприяє диференціації конструктів узагальненого образу тексту оригіналу під час його сприймання та швидкому віднайденню декількох альтернативних варіантів конструктів нового узагальненого образу.

Шоста педагогічна умова зорієнтовує майбутніх фахівців на зіставлення всіх віднайдених варіантів конструктів нового узагальненого образу між собою, а також з диференційованими конструктами узагальненого образу тексту оригіналу.

Сьома педагогічна умова активізує вольові зусилля майбутніх фахівців до комбінування віднайдених різних конструктів нового узагальненого образу для подальшої побудови його оптимального варіанту.

Восьма педагогічна умова спонукає майбутніх фахівців до синтезу відібраних конструктів для побудови оптимального варіанту нового узагальненого образу.

Дев'ята педагогічна умова підсилює прагнення майбутніх фахівців до здійснення проміжної фіксації нового узагальненого образу перекладацького тексту, створеного з відібраних конструктів.

Десята педагогічна умова спрямовує вольові зусилля майбутніх фахівців на зіставлення нового узагальненого образу перекладацького тексту, створеного з відібраних конструктів, зі сприйнятим узагальненим образом тексту оригіналу.

Одинадцята педагогічна умова скеровує майбутніх фахівців до схвалення нового узагальненого образу перекладацького тексту, створеного з відібраних конструктів, або до його відхилення (за умови невідповідності узагальненому образу тексту оригіналу) і повернення до пошуків інших варіантів.

Експериментальна апробація запропонованих педагогічних умов цілеспрямованого формування фахових когнітивних умінь перекладачів здійснювалась у процесі професійної підготовки 74 студентів (ЕГ – 37 і КГ – 37). Узагальнені результати контрольних вимірів фахових когнітивних умінь перекладачів у ході проведення формувального експерименту викладено в таблиці 1 і рисунку 2, де зафіксовано позитивну динаміку досліджуваного феномену у студентів як ЕГ, так і КГ.

*Таблиця 1*

Узагальнені результати контрольних замірів ФКУП у всіх учасників  
формуального експерименту в ході його проведення

Вид перекладу	Група і кількість учасників	К-сть якісно перекладених знаків на початку експ-ту	К-сть якісно перекладених знаків по заверш. експ-ту	Динаміка (кількість знаків)	Динаміка (%)
усний	КГ (37)	45574	45922	+348	+0,76
	ЕГ (37)	45257	50835	+5578	+12,33
письмовий	КГ (37)	51880	52717	+837	+1,61
	ЕГ (37)	51408	57549	+6141	+11,95

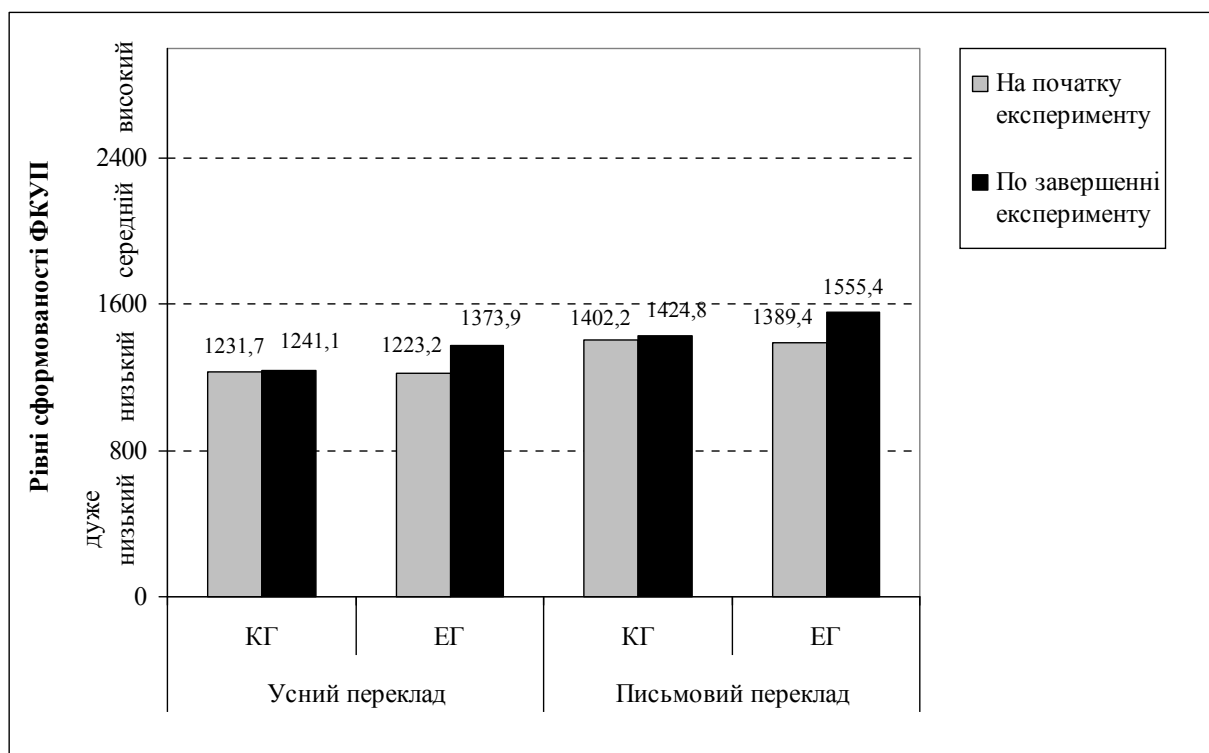


Рис. 2. Рівні сформованості фахових когнітивних умінь перекладачів у ході формувального експерименту

Натомість, процес формування фахових когнітивних умінь перекладачів у ЕГ покращився на 12,33% при усному перекладі і на 11,95% при письмовому перекладі, тоді як у студентів КГ – лише на 0,76% при усному перекладі і на 1,61% при письмовому перекладі. Ефективність впровадження обґрунтованих педагогічних умов у навчальний процес студентів вищих закладів освіти склала 11,57% при усному перекладі та 10,34% при письмовому перекладі.

Вірогідність отриманих результатів діяльності студентів було підтверджено загальноприйнятими методами математичної статистики. Для перевірки різниці між кількістю якісно перекладених знаків тексту оригіналу в учасників КГ та ЕГ застосовувався  $t$ -критерій Стьюдента. Можливість його застосування під час математичної обробки даних, отриманих під час формувального експерименту, зумовлювалася наявністю достатньо великої вибірки студентів в обох групах ( $n > 30$ ), що припускає близькість статистичних рядів до нормального закону розподілу.

Для знаходження середнього квадратичного відхилення в першій і другій вибірці ( $\sigma_1$  для КГ та  $\sigma_2$  для ЕГ) використовувалася формула

$$\sigma_s = \frac{\sum_{i=1}^k (x_i - \bar{x})^2 \cdot m_i}{n}, \text{ де } x_i - i\text{-на кількість якісно перекладених знаків тексту}$$

оригіналу, що зустрічається у варіаційному ряді  $m_i$  разів;  $n$  – обсяг вибірки студентів;  $\bar{x}$  – САВ кількості якісно перекладених знаків тексту оригіналу;  $k$  – кількість різних значень у варіаційному ряді. По завершенні математичної обробки експериментальних даних здійснювалося порівняння емпіричного ( $t_{emn}$ )

і критичного ( $t_{кр}$ ) значень статистики. Емпіричне значення визначалося за формулою  $t_{емп} = \frac{|\bar{x} - \bar{y}|}{\sqrt{\frac{\sigma_1^2}{n_1} + \frac{\sigma_2^2}{n_2}}}$ , де  $\bar{x}$  – САВ кількості якісно перекладених знаків

тексту оригіналу у студентів ЕГ;  $\bar{y}$  – САВ кількості якісно перекладених знаків тексту оригіналу в учасників КГ;  $n_1$  та  $n_2$  – загальна кількість учасників КГ та ЕГ;  $\sigma_1$  – середнє квадратичне відхилення для ЕГ;  $\sigma_2$  – середнє квадратичне відхилення для КГ. Критичне значення  $t_{кр}(a, n_1 + n_2 - 2)$  встановлено за таблицею  $t$ -розподілу Стьюдента для відповідного рівня значущості  $a = 0,05$  і кількості ступенів вільності  $k = n_1 + n_2 - 2 = 72$ . У результаті порівняння цих значень ( $t_{емп} = 2,69 > 1,993 = t_{кр}$ ) було відкинуто нульову гіпотезу  $H_0 = \{\bar{x} - \bar{y} = 0\}$  на користь альтернативної гіпотези  $H_1 = \{\bar{x} - \bar{y} \neq 0\}$ . Все це надало підстави стверджувати про наявність суттєвої різниці між САВ кількості якісно перекладених знаків тексту оригіналу в студентів ЕГ та КГ по завершенні формувального експерименту (усний переклад).

Достовірність результатів письмового перекладу студентів в рамках формувального експерименту перевірялася за вищевикладеним алгоритмом. У результаті порівняння емпіричного й критичного значень нульову гіпотезу  $H_0 = \{\bar{x} - \bar{y} = 0\}$  також було відкинуто на користь альтернативної гіпотези  $H_1 = \{\bar{x} - \bar{y} \neq 0\}$ , оскільки  $t_{емп} = 3,01 > 1,993 = t_{кр}$ . Це засвідчило суттєву різницю між САВ кількості якісно перекладених знаків тексту оригіналу в студентів ЕГ та КГ по завершенні формувального експерименту (письмовий переклад).

Таким чином, отримані результати експериментальної роботи надають підстави наголошувати на доцільності використання у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців обґрунтованих педагогічних умов цілеспрямованого формування фахових когнітивних умінь та алгоритмічного змісту настанов щодо їх створення.

## ВИСНОВКИ

У дисертаційному дослідженні розглянуто проблему формування фахових когнітивних умінь перекладачів, конкретизовано зміст і структуру означеного феномену, визначено критерії, показники та рівні його сформованості, запропоновано експериментально перевірені ефективні педагогічні умови цілеспрямованого формування фахових когнітивних умінь перекладачів у практичній підготовці студентів вишів. Відповідно до поставлених і вирішених завдань дослідження було зроблено узагальнюючі висновки.

1. На основі аналізу психолого-педагогічної літератури з'ясовано феноменологічну сутність фахових когнітивних умінь перекладачів. Означений феномен розглядається як не вроджена, а набута універсальна система

мисленнєвих дій, спрямованих на диференціацію узагальненого образу тексту оригіналу та його швидку і якісну конвертацію в іншомовні конструкти нового узагальненого образу. Структуру фахових когнітивних умінь перекладачів складають мотиваційно-вольовий, операційно-процесуальний та змістово-рефлексивний компоненти. Складники першого компонента (мотиви, вольові зусилля, мета і проміжні цілі) створюють наявність бажаної внутрішньої психічної напруги, необхідної для подолання перешкод на шляху до досягнення мети. Складники другого компонента (сприймання узагальненого образу тексту оригіналу; диференціація конструктів узагальненого образу тексту оригіналу та нового узагальненого образу; зіставлення конструктів нового узагальненого образу; комбінування конструктів нового узагальненого образу; синтез конструктів нового узагальненого образу) створюють послідовний алгоритм мисленнєвих операцій, а третього (проміжна фіксація нового узагальненого образу; зіставлення нового узагальненого образу з узагальненим образом тексту оригіналу; схвалення або відхилення нового узагальненого образу перекладацького тексту) – уособлюють здатність перекладачів приймати правильні рішення.

2. Досягнення науковців у галузі теорії і методики професійної освіти надали змогу визначити критерії та показники сформованості фахових когнітивних умінь перекладачів відповідно до їх структурних компонентів. *Першим критерієм виступає міра здатності до мотиваційно-вольової організації перекладацької діяльності, другим – ступінь досконалості здійснення операційно-процесуальних алгоритмів перцептивних, інтелектуальних і мнемічних дій, а третім – адекватність рефлексивного оцінювання уявної моделі новоствореного образу перекладацького тексту.* Єдиним зовнішнім макропоказником сформованості фахових когнітивних умінь перекладачів, який діагностується без застосування будь-яких технічних засобів, виступає результативність діяльності, а мікропоказниками – її кількісний і якісний аспекти.

3. У результаті анкетування та проведення пошукових експериментів виявлено перспективні напрями вдосконалення процесу формування фахових когнітивних умінь перекладачів під час професійної підготовки відповідно до кожного з трьох компонентів.

Вдосконалення роботи першого компонента фахових когнітивних умінь перекладачів (мотиваційно-вольового) вбачалось в активізації бажаних видів мотивів, їх усвідомленні та регуляції інтенсивності діючих емоцій (збереженні, підсиленні чи послабленні).

Перспектива покращення роботи другого компонента фахових когнітивних умінь перекладачів (операційно-процесуального) простежилась у досягненні домінування процесуальної мотивації, яка підвищує ефективність здійснення мисленнєвих операцій, спрямованих на зіставлення конструктів нового узагальненого образу, їх комбінування та синтез.

Можливість підвищення ефективності роботи третього компонента фахових когнітивних умінь перекладачів (змістово-рефлексивного) вбачалась у



розробці продуктивних засобів управління процесом збереження виразності диференційованих конструктів при проміжній фіксації уявно створеної моделі нового узагальненого образу, що забезпечує адекватність її оцінювання та прийняття правильних рішень.

4. У дисертації обґрунтовано три групи педагогічних умов цілеспрямованого формування фахових когнітивних умінь перекладачів та визначено змістовну наповненість настанов, спрямованих на їх реалізацію у процесі професійної підготовки.

Перша група педагогічних умов спрямовує вольові зусилля майбутніх фахівців на доцільне використання різних видів мотивації та визначення оптимальної конфігурації проміжних цілей на шляху до мети, які мобілізують їх енергетичний потенціал в організаційному процесі перекладацької діяльності.

Друга група педагогічних умов сприяє диференціації узагальненого образу тексту оригіналу під час його сприймання та швидкому віднайденню декількох альтернативних різновидів його відображення іншомовними конструктами, їх зіставленню, комбінуванню та синтезу для створення оптимального варіанту нового узагальненого образу.

Третя група педагогічних умов підсилює прагнення майбутніх фахівців до здійснення проміжної фіксації уявно створеного нового узагальненого образу перекладацького тексту із відібраних конструктів і прийняття правильного рішення стосовно його схвалення або відхилення за умови невідповідності узагальненому образу тексту оригіналу та повернення до пошуків інших варіантів.

5. У ході дослідно-експериментальної роботи методом статистичної обробки даних контрольних замірів сформованості фахових когнітивних умінь перекладачів у студентів-випускників вишів доведено наявність суттєвої різниці в усереднених величинах кількості якісно перекладених знаків тексту учасниками контрольної та експериментальної груп по завершенні експерименту. Це підтверджує ефективність реалізації обґрунтованих педагогічних умов цілеспрямованого формування означеного феномену. Позитивна динаміка від їх впровадження у навчальний процес студентів вищих закладів освіти склала 11,57% при усному перекладі та 10,34% при письмовому перекладі, що надає підстави наголошувати на доцільності їх використання у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців.

Завдання дослідження виконано, мети досягнуто. Натомість, доцільно зауважити, що результати, отримані під час аналізу наукової літератури й експериментальної перевірки обґрунтованих педагогічних умов цілеспрямованого формування фахових когнітивних умінь перекладачів у процесі професійної підготовки, не в повному обсязі розкривають усі аспекти поставленої проблеми. Вони складають основу для подальших пошуків ефективних методів і прийомів удосконалення означених умінь, оскільки маловивченими залишилися питання активізації уваги та інших психологічних механізмів розумової діяльності під час формування й відтворення навичок

перекладацької діяльності, досягнення надійності їх реалізації в умовах часового дефіциту тощо.

## **СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ**

### **Статті у наукових фахових виданнях**

1. Юник І. Д. Когнітивні уміння майбутніх фахівців як предмет психолого-педагогічних досліджень / І. Д. Юник // Науковий вісник Чернівецького національного університету. – Чернівці : ЧНУ, 2014. – Вип. 719. Педагогіка та психологія. – С. 195-200.
2. Юник І. Д. Активізація мотивації як засіб розвитку когнітивних умінь майбутніх філологів / І. Д. Юник // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 16. Творча особистість вчителя: проблеми теорії і практики : зб. наук. праць. – К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2015. – Вип. 25 (35). – С. 152-157.
3. Юник І. Д. Когнітивні уміння майбутніх фахівців: зміст та структура / І. Д. Юник // Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Педагогічні науки : зб. наук. праць. – Бердянськ : БДПУ, 2015. – Вип. 1. – С. 338-343.
4. Юник І. Д. Пам'ять як фактор формування фахових когнітивних умінь перекладачів / І. Д. Юник // Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького. Серія: Педагогіка : зб. наук. праць. – Мелітополь : МДПУ ім. Б. Хмельницького, 2015. – № 14. – С. 166-171.
5. Юник І. Д. Перспективні напрями розвитку когнітивних умінь майбутніх філологів / І. Д. Юник // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 17. Теорія і практика навчання та виховання : зб. наук. праць. – К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2015. – Вип. 26. – С. 207-212.

### **Статті у зарубіжних наукових виданнях**

6. Yunyk I. Cognitive Skills of Future Philologists: Content, Structure and Promising Directions of the Development / Ivan Yunyk // Mediterranean Journal of Social Sciences. – July 2015. – Vol. 6. – No. 4. – S. 2. – P. 73-82 (SciVerse Scopus). – Doi:10.5901/mjss.2015.v6n4s2p73.

### **Опубліковані праці, які додатково відображають наукові результати дисертації**

7. Юник І. Д. Мотиваційно-вольовий компонент когнітивних умінь майбутніх перекладачів / І. Д. Юник // Гуманітарний корпус : зб. наук. статей з

актуальних проблем філософії, культурології, психології, педагогіки та історії. – Вінниця : ТОВ «Нілан ЛТД», 2015. – Вип. 4. – С. 262-264.

8. Юник І. Д. Операційно-процесуальний компонент когнітивних умінь майбутніх перекладачів / І. Д. Юник // Проблеми і перспективи розвитку науки в умовах євроінтеграції : матеріали XX Міжнародної науково-практичної конференції [«Проблеми і перспективи розвитку науки в умовах євроінтеграції»], (Чернівці, 29-30 квітня 2015 р.). – К. : Науково-видавничий центр «Лабораторія думки», 2015. – Т. 3. – С. 13-15.

9. Юник І. Д. Мотивація у розробці інноваційних технологій професійної підготовки майбутніх перекладачів / І. Д. Юник // Інноваційні технології у вищих навчальних закладах : зб. матеріалів круглого столу [«Інноваційні технології у вищих навчальних закладах»], (Київ, 30 квітня 2015 р.). – К. : «ЦП «КОМПРИНТ», 2015. – С. 51-57.

10. Юник І. Д. Рефлексивно-змістовий компонент фахових когнітивних умінь перекладачів / І. Д. Юник // Вплив євроінтеграції на соціально-економічний розвиток : матеріали XXI Міжнародної науково-практичної конференції [«Вплив євроінтеграції на соціально-економічний розвиток»], (Чернівці, 30-31 травня 2015 р.). – К. : Науково-видавничий центр «Лабораторія думки», 2015. – Т. 4. – С. 36-37.

11. Юник І. Д. Перспективні напрями розвитку рефлексивно-змістового компонента фахових когнітивних умінь перекладачів / І. Д. Юник // Психологія та педагогіка у XXI столітті: перспективні та пріоритетні напрямки досліджень : зб. тез наукових робіт Міжнародної науково-практичної конференції [«Психологія та педагогіка у XXI столітті: перспективні та пріоритетні напрямки досліджень»], (Київ, 5-6 червня 2015 р.). – К. : ГО «Київська наукова організація педагогіки та психології», 2015. – С. 75-78.

12. Юник І. Д. Операційно-процесуальний компонент фахових когнітивних умінь перекладачів / І. Д. Юник // Людиновимірність гармонізації культурно-освітнього простору майбутніх педагогів: наукові досягнення і перспективи : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції [«Людиновимірність гармонізації культурно-освітнього простору майбутніх педагогів: наукові досягнення і перспективи»], (Мелітополь, 11-12 червня 2015 р.). – Мелітополь : МДПУ імені Богдана Хмельницького, 2015. – Т. 1. – С. 191-194.

13. Юник І. Д. Мотивація у формуванні фахових когнітивних умінь перекладачів / Юник І. Д. // Проблеми модернізації України : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції [«Модернізація України: проблеми та технології успішності (питання економіки, права, соціології, освіти і культури)»], (Київ, 12 листопада 2015 р.). – К. : Видавничий центр «Персонал», 2015. – Вип. 1. – С. 439-442.

14. Юник І. Д. Цілепокладання як фактор підвищення ефективності професійної підготовки студентів у вищих навчальних закладах / Юник І. Д. // Кримінально-виконавча політика України та Європейського Союзу: розвиток та інтеграція : зб. матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції

[«Кримінально-виконавча політика України та Європейського Союзу: розвиток та інтеграція»], (Київ, 27 листопада 2015 р.). – К.: Інститут кримінально-виконавчої служби, 2015. – С. 536-538.

## АНОТАЦІЇ

**Юник І. Д. Формування фахових когнітивних умінь перекладачів у процесі професійної підготовки. – Рукопис.**

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – «Теорія і методика професійної освіти». – Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. – Київ, 2016.

У дисертаційному дослідженні розглянуто питання професійної підготовки перекладачів, з'ясовано зміст і структуру їх фахових когнітивних умінь, що трактуються як не вроджена, а набута універсальна система мисленнєвих дій, спрямованих на диференціацію узагальненого образу тексту оригіналу та його швидку і якісну конвертацію в іншомовні конструкти нового узагальненого образу. Визначено критерії, показники та рівні сформованості фахових когнітивних умінь перекладачів. Обґрунтовано три групи педагогічних умов, які спрямовують зусилля майбутніх фахівців на створення бажаної внутрішньої психічної напруги, необхідної для подолання перешкод на шляху до досягнення мети; досконале здійснення операційно-процесуальних алгоритмів перцептивних, інтелектуальних і мнемічних дій; адекватне рефлексивне оцінювання уявної моделі новоствореного образу перекладацького тексту. Висвітлено результати експериментальної перевірки дієздатності обґрунтованих педагогічних умов цілеспрямованого формування фахових когнітивних умінь перекладачів у процесі їх професійної підготовки.

**Ключові слова:** фахові когнітивні уміння перекладачів, професійна підготовка перекладачів, педагогічні умови, текст оригіналу, іншомовні конструкти.

**Юнык И. Д. Формирование профессиональных когнитивных умений переводчиков в процессе профессиональной подготовки. – Рукопись.**

Диссертация на соискание учёной степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – «Теория и методика профессионального образования». – Национальный педагогический университет имени М. П. Драгоманова. – Киев, 2016.

В диссертационном исследовании рассмотрена профессиональная подготовка переводчиков, уточнены содержание и структура их когнитивных умений, которые трактуются как не врождённая, а приобретённая универсальная система мысленных действий, направленных на дифференциацию обобщённого образа текста оригинала и его быструю и качественную конвертацию в иноязычные конструкты нового обобщённого образа. Определены критерии, показатели и уровни сформированности профессиональных когнитивных умений переводчиков. Обоснованы три

группы педагогических условий, которые направляют усилия будущих специалистов на создание внутреннего психического напряжения, необходимого для преодоления препятствий на пути к цели; безупречное осуществление операционно-процессуальных алгоритмов перцептивных, интеллектуальных и мнемических действий; адекватное рефлексивное оценивание воображаемой модели новосозданного образа переводческого текста. Освещены результаты экспериментальной проверки дееспособности обоснованных педагогических условий целенаправленного формирования профессиональных когнитивных умений переводчиков в процессе их подготовки.

**Ключевые слова:** профессиональные когнитивные умения переводчиков, профессиональная подготовка переводчиков, педагогические условия, текст оригинала, иноязычные конструкты.

**Yunyk I. D. The formation of professional cognitive abilities of translators in professional preparation process. – The manuscript.**

The dissertation for the degree of candidate of pedagogical sciences, specialty 13.00.04 – «Theory and methods of professional education». – M. Dragomanov National Pedagogical University. – Kyiv, 2016.

The issues of professional preparation of translators is refined in the dissertational research, the content of their professional cognitive abilities is clarified. This concept is treated as not innate, but acquired universal system of mental actions aimed at the differentiation of generalized image of the original text and its fast and quality conversion in foreign-language constructs of a new generalized image.

The structure of the professional cognitive abilities of translators is consist of the motivational-volitional, operational-procedural and substantive-reflective components. Microcomponents of the first component (motives, conation, goal and sub-goals) make the presence of the desired internal mental tension necessary to overcome obstacles to goal achievement. Microcomponents of the second component (the perception of a generalized image of the original text; differentiation of the original text generalized image and of the new generalized image; mapping of the new generalized image constructs; combining of the new generalized image constructs; synthesis of the new generalized image constructs) create a sequential algorithm of mental operations. Microcomponents of the third component (an interim fixation of the new generalized image; comparison of the new generalized image and the original text generalized image; the approval or rejection of a new generalized image of the text translation) represent the ability of translators to final approval of a new generalized image or its rejection for correction in case of discrepancy of the original text generalized image.

Criteria, indicators and levels of formation of professional cognitive abilities of the translators in the process of their professional preparation are explained. The first criterion is a measure of the capacity for motivationally-volitional organization of translation, the second is the degree of the implementation perfection of operationally-procedural algorithms of perceptual, intellectual and mnemonic actions,

and the third criterion is the adequacy of reflexive evaluation of the mental model of the new generalized image of the translation text. The only external indicator of the studied phenomenon is the effectiveness of translators' activity (quantitative and qualitative).

As a result, questionnaire and conducting exploratory experiments revealed promising directions of perfection of formation process of translators' professional cognitive abilities. Improvement of the first component work of this phenomenon (motivationally-volitional) was seen in the activation of the desired types of motives, their awareness and regulation of the current intensity of emotions (maintaining, strengthening or weakening). The prospect of improving work of the second component of this phenomenon (operationally-procedural) – in achieving the dominance of procedural motivation, that increases the effectiveness of the implementation of the mental operations aimed at the mapping constructs of the new generalized image, their combination and synthesis. The prospect of improving work of the third component (content-reflexive) – in the development of effective tools for managing the process of maintaining the expression of differentiated constructs in the intermediate fixation mentally created models of the new generalized image that assures the adequacy of its evaluation and decision making.

In the thesis are substantiated three groups of purposeful pedagogical conditions of formation of professional cognitive abilities of translators and defined guidance content, aimed at their implementation in the process of professional preparation. The first of these directs conation of future professionals on the appropriate use of different types of motivation and determination of the optimal configuration of the intermediate goals on the way to the goal, that pooling their energy potential in the organizational process of translation. The second group contributes to the differentiation of the generalized image of the original text during his quick perception and finding a few alternative variants of foreign-language constructs, and their comparison, combination and synthesis to create the optimal variant of the new generalized image. The third group enhances the tendency of the future specialists to the implementation of the interim fixation of a new generalized image of the text translation from selected constructs and makes the right decision regarding approval or rejection on the condition of discrepancy with the generalized image of the original text and return to the search for other options.

The results of experimental verification of effectiveness of reasonable pedagogical conditions in the professional preparation process of translators in higher educational establishments are shown.

**Key words:** professional cognitive abilities of translators, professional preparation of translators, pedagogical conditions, text of the original, foreign-language constructs.

Гарнітура Таймс. Формат 60х84/16.  
Наклад 100. Папір офсетний. Ум.-др. арк. 0,9.  
Підписано до друку 24.12.2015. Замовлення 213.

*Надруковано в «МП Леся».*  
*Свідоцтво про внесення до Державного реєстру*  
*суб'єктів видавничої справи серія ДК № 892 від 08.04.2002.*

«МП Леся»  
03148, Київ, а/с 115.  
Тел./факс: (066) 60-50-199, (068) 126-49-26  
E-mail: lesya3000@ukr.net